

Zagłada Żydów. Studia i Materiały

Holocaust Studies and Materials

VOL. 6 (2010)

ISSN: 1895-247X

eISSN: 2657-3571

DOI: 10.32927

WWW: www.zagladazydow.pl

Centrum Badań nad Zagładą Żydów IFiS PAN
Polish Center for Holocaust Research

Niedoszły wydawca dziennika Mary Berg

Laurence Weinbaum

redakcja@holocaustresearch.pl

DOI: <https://doi.org/10.32927/zsim.724>

Strony/Pages: 253-255

Laurence Weinbaum

Niedoszły wydawca dziennika Mary Berg

W drugiej edycji książki *Blessed is the Match* (1976), jednej z pierwszych prac na temat zagłady Żydów, po raz pierwszy wydanej w 1946 r., jej autorka Mary Syrkin (1899–1989), pisząc o kontekście jej powstania, wskazała, że w połowie lat siedemdziesiątych dostępna była „obszerna literatura dotycząca wszystkich aspektów Holokaustu, książki historyczne, wspomnienia, dzienniki...”. Podkreśliła, że w latach 1945–1946 żadne z tych materiałów nie istniały. Mogła opierać się wyłącznie na relacjach z bolesnych przeżyć, zapisanych na gorąco przez ocalałych¹.

Rzeczywiście, tuż po wojnie literatura na temat Holokaustu była uboga – lecz nie sposób twierdzić, że nie było jej w ogóle. Przecież w 1945 r. został wydany dziennik Mary Berg², równocześnie z *No Traveler Returns* Henryka Szoskiesa, a nieco wcześniej, jesienią 1944 r., ukazała się *Story of Secret State* Jana Karskiego. Dziennik Mary Berg stał się bestsellerem i do dziś jest traktowany jako ważne źródło informacji na temat życia codziennego i – codziennego umierania – w getcie warszawskim.

Od tego czasu historycy nieustannie odwoływali się do jej zapisków, mimo że ich autorka w 1950 r. wycofała się z życia publicznego i unikała wszelkich kontaktów ze środowiskiem związanym z kultywowaniem pamięci Zagłady. Bez reszty skupiła się na życiu prywatnym, zrywając całkowicie wcześniejsze kontakty³. Od tego czasu ukazały się dzienniki innych autorów, z których tylko nieliczni przeżyli

¹ M. Syrkin, *Blessed is the Match – The Story of Jewish Resistance*, New York 1946, cyt. za wyd. 2, Philadelphia 1976, s. VII–VIII.

² *The Diary of Mary Berg*, L.B. Fischer, New York 1945.

³ Według artykułu opublikowanego na łamach gazety w Asbury Park (New Jersey), Mary Berg kategorycznie nie chciała mieć do czynienia z wydawcą tekstu, S.L. Shneidermanem i nie była zainteresowana ponownym wydaniem dziennika. W latach osiemdziesiątych, już po wygaśnięciu praw autorskich, Shneiderman współpracował z polskim wydawcą (oficyna „Czytelnik”) na rzecz opublikowania oryginalnej wersji *Dziennika*. Zob. S. Desantis, *Ex-Long Branch author and editor at odds*, „Asbury Park Press”, 10 II 1985. Polski przekład, z ingerencjami cenzury, ukazał się w 1983 r. ze wstępem Shneidermana. Mary Berg mieszkała wówczas w mieście York (Pensylwania) jako Mary Pentin. Nazwisko to nadal figuruje w książce telefonicznej dostępnej w internecie. Nie wiadomo, czy jeszcze żyje, autor nie próbował nawiązać z nią kontaktu. [W 2008 roku Mary Berg (Pentin) wciąż mieszkała w Pensylwanii, odmawiała jednak jakichkolwiek rozmów na temat dziennika i swoich wojennych przeżyć – przyp. red. na podstawie informacji Agnieszki Haskiej].

Zagładę. Mary Berg (Miriam Wattenberg) przeżyła, bo jej matka urodziła się w USA i miała paszport amerykański – dzięki niemu rodzina Wattenbergów trafiła z getta warszawskiego do obozu internowania w Vittel, a następnie – dzięki wymianie Żydów-obywateli amerykańskich na Niemców internowanych przez aliantów – mogła wyjechać do Stanów Zjednoczonych.

Niezmiernie interesująca jest nieznana do tej pory historia wydania jej dziennika. Jak się okazuje, nie było łatwo znaleźć wydawcę tej książki.

Mary Berg przypłynęła z Portugalii do Nowego Jorku na szwedzkim statku „Gripsholm” w marcu 1944 r. Miała zaledwie dziewiętnaście lat; wiozła dwanaście zeszytów z zapiskami, przede wszystkim z getta warszawskiego. W porcie, w tłumie ludzi czekających na statek, znajdował się pochodzący z Polski dziennikarz żydowskojęzycznej gazety Samuel L. Shneiderman (1906–1996). Zrozumiał on od razu, jakie znaczenie ma relacja Mary Berg, i współpracował z nią, by materiały uporządkować i opublikować – najpierw na łamach nowojorskiego „Morgn Journal” w jego własnym tłumaczeniu z polskiego na jidysz, a potem po angielsku na łamach nieistniejącej już lewicowej gazety codziennej „PM”.

Oczywiście szukał też wydawcy dla publikacji zapisków w formie książkowej. Wydawnictwem, do którego się zwrócił, było „The Dial Press” – znana nowojorska oficyna założona w 1924 r. przez Lincolna Mac Veagha. Mieściła się w budynku przy Fourth Avenue, który dzieliła z czasopismem literackim „The Dial”. Jednym z pracowników tego wydawnictwa był dziennikarz Pierre van Passen, chrześcijański sympatyk ruchu syjonistycznego i bliski przyjaciel Włodzimierza Żabotyńskiego. W 1942 r., dwa lata po śmierci Żabotyńskiego, „The Dial Press” opublikował ostatni utwór ojca syjonizmu rewizjonistycznego pt. *The War and the Jew* ze wzruszającym wstępem van Passena. Nic dziwnego, że to do tego właśnie wydawnictwa zgłosił się agent literacki Shneidermana, Max Pfeiffer, z maszynopisem dziennika Mary Berg. Jednakże tym czasie Mac Veagh był amerykańskim ambasadorem przy emigracyjnych rządach Grecji i Jugosławii w Kairze, a wydawnictwo pod jego nieobecność prowadził Burton C. Hoffman – nazywało się ono już „The Dial Press, Burton C. Hoffman”.

Publikowana poniżej odpowiedź wiceprezesa wydawnictwa, George’a Joela, na list agenta w sprawie publikacji zapisków Mary Berg pozwala zrozumieć ówczesny stosunek Amerykanów do napływających z Europy wiadomości o Zagładzie. Dziś ta odpowiedź musi szokować⁴.

⁴ Nowa edycja dziennika została przygotowana przez Susan Lee Pentlin (*The Diary of Mary Berg: Growing Up in the Warsaw Ghetto*, Oneworld Publications, Oxford 2007). Jest w tej w książce wiele dodatkowych informacji, ale bez jakiegokolwiek wzmianki o dziwnej reakcji „The Dial Press”. Autor tych słów nie mógł nie zwrócić uwagi na podobieństwo nazwisk Susan Lee Pentlin i Mary Pentin.

Dial Press Inc.
461 Fourth Ave.
New York City (16)
Telefon Murray Hill 5-2776

Burton C. Hoffman, Prezes
George W. Joel, Wiceprezes
Sidney G. Phillips, Sekretarz/Skarbnik

9 czerwca 1944 r.
Szanowny Panie Pfeiffer!

Przeczytałem I ESCAPED FROM THE WARSAW GHETTO [*Uciekłam z getta warszawskiego*] i chociaż przyznaję, że ta opowieść może być interesująca, to jednak na rynku jest zbyt wiele podobnych książek. Obawiam się, że czytelnicy są przesyleni tematem obozów koncentracyjnych i niemieckich prześladowań. Książki do tej pory wydane z pewnością wypełniają tę lukę historyczną i żadna nie cieszyła się szczególnym powodzeniem.

Dziękuję za możliwość zapoznania się [z maszynopisem – L.W.]

Książkę odeślę w oddzielnej korespondencji

Z poważaniem,
(podpis)
George W. Joel

WP
Max Pfeiffer
45 West 45th Street
New York City (19)

Źródło: S. L. Shneiderman Archives (P-73) at the Diaspora Research Institute, Tel Aviv University 1/63-65, box 3/2.

Słowa kluczowe

Mary Berg, Samuel L. Shneiderman, Wydawnictwo „The Dial Press”

Abstract

The subject matter of the article is the refusal to publish Mary Berg’s (Miriam Wattenberg) diary by “The Dial Press” publishing house in 1945.

Key words

Mary Berg, Samuel L. Shneiderman, “The Dial Press” Publishing House